

HISTÒRIA DE LA CULTURA I CULTURA DE LA HISTÒRIA

(Esbós d'una lliçó)

MIQUEL BATLLORI

En aquests moments, amb els treballs en curs i a punt d'entrar en la norantena, difícilment hauria pogut acceptar la vostra gentil invitació a participar en aquest simposi historiogràfic si no fos que, aquests mateixos dies, estic reflexionant sobre la meua visió de la Història. Ho faig en vistes a uns *Records de quasi un segle*, que vaig dictant, des de fa bastants mesos, a dues historiadores contemporaneistes molt més joves que jo: Cristina Gatell i Gòria Soler, ambdues emparentades amb dos grans amics meus –aquella amb Martí de Riquer; aquesta, amb l'enyorat Jaume Vicens Vives.

Dues de les contribucions a aquestes trobades sobre la Història, l'una i l'altra ja presentades per escrit, fan esment de la famosa frase de Tucídides sobre la seva intencionalitat d'escriure un text històric que fos un "ktemá es aiei?". Aquests mots poden ésser traduïts de diferents maneres, totes elles oscil·lant entre 'objecte' i 'possessió' per a sempre. La seva no caducitat, 'per a sempre', exclou qualsevol dubte. No és tan indiscutible, en canvi, el primer mot, que jo preferiria traduir per 'adquisició': val a dir, una adquisició tan segura, que pogués viure per sempre.

Una actitud tan segura i tan ambiciosa reflecteix la filosofia i el pensament grecs del segle cinquè a. C. ja molt avançat, però encara dintre el més clàssic classicisme hel·lènic. Vist des del nostre temps, Tucídides, tan lloat pels pseudoclàssics

dels dos darrers segles, se'ns presenta, ara, com un típic historiador de l'*histoire bataille*, empeltada, per paga, de finalitats polítiques.

En canvi, Heròdot d'Halicarnàs, pertanyent a una generació anterior (480-420), ens sembla, actualment, molt més actual—excloent-ne, però, qualsevol pleonasme aparent.

Heròdot viatjà per l'Orient, i féu conèixer als grecs els pobles, les arts i les institucions orientals; en resum, llurs cultures. Per això fou l'historiador grec més preat pel segle de la Il·lustració—o de l'Il·luminisme, com preferireu dir-li. L'excatedràtic de Ilatí i grec a Cervera, el mallorquí Bartomeu Pou, consagrà els vint darrers anys d'aquell segle, i de la seva vida, a traduir al castellà els deu llibres de les *Històries* d'Heròdot, més històriques que les cròniques de Tucídides.

Aquest darrer en la seva *Història de les guerres del Peloponès* declarà, poc després, que la causa de la derrota de perses i medes a Grècia fou deguda a voler ocupar terres que els eren alienes. Sense fer-ne cap cas, poc després, en ple segle quart, Alexandre de Macedònia esdevindrà Gran perquè, contra el clàssic Tucídides, conquerirà les terres i els pobles que Heròdot havia fet conèixer als grecs. Aquest havia passat de la història mítica a la història viscuda, de la història nacional a la història internacional de la cultura i a la història de la cultura universal—val a dir de l'univers limitat que els grecs podien conèixer i dominar.

Amb la seva traducció espanyola, Pou s'inseria en les predileccions historiogràfiques del seu segle. El segle de la Il·lustració havia de crear la història de la cultura, com el segle del Romanticisme, les històries predominantment nacionals, i el de la plena industrialització a Europa, la història econòmica i social.

La Història, doncs, no serà mai una adquisició per sempre. La Història, val a dir la historiografia, es mou i es renova com la vida mateixa. Hi entra l'error només quan els historiadors de no gaire vista consideren els mètodes i les

predileccions darrers com els únics vàlids, destinats a arraconar i superar totes les Històries precedents. Aquestes en realitat, són més tost completades, que no pas superades, si no es tracta dels mètodes superiors que les noves tècniques han aportat a les recerques verament científiques de la Història.

Pou s'interessà per Heròdot ja des dels anys cerverins. El seu interès pel d'Halicarnàs no li vingué pas de l'ambient italià de Bolonya i Roma. Però dominava molt més el grec que no pas l'espanyol. Volgué interessar l'hel·lenista Campomanes perquè la seva traducció fos impresa a Espanya. En realitat, era molt exacta, però incorrecta; doncs, impubliable.

Si finalment pogué sortir a la llum el 1846 a Madrid, en dos volums, fou mercès a la revisió, quasi a la refosa, que en féu Josep M. Quadrado, com es veu en els manuscrits de Pou corregits pel polígraf menorquí.

En un cert sentit, Heròdot fou l'iniciador de la història de la cultura. Aquesta no s'ha creat pas, com algun bon historiador ha afirmat recentment, per un connubi entre la Història i les altres disciplines i ciències—la Sociologia, l'Economia, la Literatura...—durant aquests dos darrers segles. Crec que més tost procedeix de l'ampliació del contingut mateix de la Història, en passar de la història política, caricaturitzada en *histoire bataille*, a una història cada vegada més extensa, estesa a totes les precedents activitats humanes.

És així que ara podem parlar d'una cultura de la Història, que prové, cada vegada més, de la història de la cultura, en el benentès que totes les precedents activitats de l'Home, i àdhuc del Món, tenen llur pròpia història, i la història de totes les activitats humanes constitueixen la història de la cultura.

Talment com ha anat canviant i enriquint-se el concepte i el sentit de la Història, també el sentit i el concepte de cultura han canviat, i s'han enriquit, acostant-se cada vegada més al concepte de civilització. Al segle dinou, hom tendia a iden-

tificar la cultura amb el conreu de les ciències i de les arts, i la civilització, amb la vida que progressava al compàs dels avenços de la tècnica. Més modernament, hom s'ha adonat més i més que l'una i l'altra estan íntimament relacionades, que ja no es poden diferenciar tant com abans es feia.

La història de la cultura, d'altra banda, resta condicionada als mètodes de recerca de cada una de les disciplines historiades en cada cas. Tot amb tot, el seu mètode, i els seus mètodes, han de romandre fidels als mètodes més estrictament històrics. I la mateixa consideració val per als mètodes de síntesi històrica.

A la França del segle dinou, des de l'època napoleònica, hom assignava la recerca científica –tant de les ciències pures com de les humanes o aproximatives– a les Acadèmies, i l'exposició més sintètica, a les Universitats. En canvi, des de la reforma universitària d'Alexander von Humboldt al regne de Prússia, les universitats alemanyes s'enfrontaren amb la doble tasca de recerca i d'ensenyar. Després del 1870, les restants nacions europees aprengueren l'eficàcia de la reforma prussiana, i l'adoptaren tot d'una, o l'anaren adoptant i adaptant més a poc a poc.

Aquesta doble actitud metodològica de la Història com a ciència global ha condicionat tant la cultura de la Història com la història de la cultura; aquella amb majúscula, com a ciència general; aquesta com una branca de les diferents històries, però amb un caire més ampli que les diverses històries particulars.

La història de la cultura, doncs, resta situada entre la recerca i la síntesi expositiva, abraça tant la investigació inicial –sobre documents o sobre textos o sobre ambdós alhora– com la primera síntesi monogràfica elaborada pels mateixos historiadors-recercadors. El recercador que sigui alhora ver historiador es trobarà tot d'una abocat a completar les seves pròpies recerques amb les dels altres, per a tenir una visió més completa dels problemes històrics que l'han

interessat. I són aquestes síntesis monogràfiques les que ajudaran els recercadors subsegüents a orientar sobre una base sòlida llurs noves investigacions, i seran alhora un punt de partença per a noves síntesis expositives de caire més general.

És cert que aquestes consideracions valen per a tota recerca i per a tota síntesi històrica; però molt més en el camp de la història de la cultura, de si mateixa més complicada, perquè ha de fer puntes amb més fils, no tots del mateix gruix i de la mateixa vàlua en la vida dels homes i de les societats.

Finalment vull remarcar, i haig de remarcar, que tota vera Història és vida, i que tota vida humana, àdhuc la dels solitaris, és una història de la Societat que fa possible els diferents tipus de vida i els diversos desenvolupaments de les activitats intel·lectuals, artístiques o simplement vitals de la humanitat.

Lliçó inaugural a càrrec del P. Miquel Batllori.

COL·LOQUI

Ignasi Roviró: Moltes gràcies, Pare Batllori, per la vostra sàvia lliçó. Us volia demanar que valoréssiu l'estat actual de la història a Catalunya i la seva projecció exterior.

Miquel Batllori: La projecció a l'exterior dels treballs de la nostra història és força minsa; penseu que per als historiadors americans, fer història europea equival a fer història local o regional. Ara imagineu-vos com s'han de prendre la història catalana! Els nostres treballs historiogràfics són força ignorats i vistos com una ultraespecialització. Pel que fa a l'estat actual dels estudis històrics a Catalunya cal dir que les branques d'investigació que avui es conreen al nostre país són el resultat del treball sistemàtic de Jaume Vicens Vives. Ell traçà les línies mestres de la investigació actual en història econòmica, en història política i en història cultural. El seu treball "Industrials i polítics", de 1958, marcà tota la generació de nous historiadors. Els nous mètodes i interessos que a França desenvolupà l'escola dels "Annals" ja estaven esboçats en els primers estudis de Jaume Vicens Vives.

Santi Ponce: La història nacional de Catalunya ha marcat tota la seva historiografia, ¿podríem considerar la possibilitat de construir una història dels Països Catalans?

Miquel Batllori: Ben bé no es pot parlar d'una història nacional tal com sembla vostè pensar. De 1137 a 1713 cal parlar de Catalunya en el marc de la Corona d'Aragó, i la seva relació amb els regnes de València i de Mallorca no pot separar-se de la del regne aragonès ni dels regnes de la mediterrània associats. El terme català funciona a l'estranger com un sinònim de catalano-aragonès. De fet, podria parlar-se d'una història cultural dels països catalans, però en l'ordre polític aquesta denominació no és exacta.